

УДК 346.11

Ю. О. Кріцак

асистент

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
кафедра організації праці і виробництва
вул. Карпатська, 15, Івано-Франківськ, 76019, Україна

ПРАВО АВТОРА НА ВЛАСНІ ДІЇ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ АВТОРСЬКОГО ПРАВА НА ЛІТЕРАТУРНИЙ ТВІР

Виявлені особливості права автора на власні дії при здійсненні авторського права на літературний твір. Одержали додаткову аргументацію окремі аспекти здійснення авторського права на літературний твір. Доводиться, що право на власні дії є одним із основних, завдяки чому відбувається здійснення авторського права на літературний твір.

Ключові слова: автор, здійснення авторського права, літературний твір, інтелектуальна власність, право авторства.

Теоретичній розробці проблем, пов'язаних із здійсненням цивільних прав, останнім часом у дослідженнях вчених приділяється окрема увага, але ця тематика потребує подальшого розроблення в різних аспектах. При цьому варто враховувати, що дослідження у сфері авторського права є важливими й тому, що Україна приєдналася до міжнародних конвенцій з охорони авторського права. В останні роки спостерігається розвиток його у нашій країні завдяки наданню можливості авторам на ринкових засадах і в умовах свободи договору реалізувати свої права та отримувати авторську винагороду. Попри це недостатньо уваги приділяється розробленню вчення про здійснення авторського права на літературний твір.

Дослідженню вказаної тематики останнім часом у науці приділялася певна увага. Зокрема це дослідження О. І. Харитонової «Цивільні правовідносини інтелектуальної власності, що виникають внаслідок творчості (концептуальні основи)» (2012) [1], Р. Б. Шишки «Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект» (2002) [2], О. В. Зайця «Право вільного використання об'єктів авторського права за цивільним законодавством України» (2009) [3], в яких було приділено увагу охороні суб'єктивного права у сфері інтелектуальної власності взагалі та авторського права зокрема. Утім здійснення авторського права на літературний твір докладно вказаними вченими не досліджувалося, зважаючи на окремий предмет їхніх досліджень. Не приділялася окрема увага праву на власні дії як одному з ключових при здійсненні авторського права на літературний твір.

Метою цієї статті є виявлення особливостей права автора на власні дії при здійсненні ним авторського права на літературний твір. Завданнями є виявлення доктринальних підходів та аналіз чинного законодавства щодо права автора на власні дії при здійсненні ним авторського права на літературний твір.

Виникнення будь-якого суб'єктивного права є результатом взаємодії цивільно-правової норми, цивільної правоздатності і юридичного факту [4, с. 20]. Здійснення права — це спосіб його буття, існування, виконання соціальної функції [4, с. 30]. Таким чином, у спрощеному вигляді здійснення суб'єктивного авторського права є діями (бездіяльністю) суб'єкта авторського права, спрямованими на втілення у реальне буття, існування авторських прав. Це підтверджується С. В. Вавіліним, який написав, що здійснення суб'єктивного цивільного права — це не вибір варіанту поведінки (це лише частина можливостей, закладених у суб'єктивному праві), а вже сама поведінка суб'єкта, в результаті якої здійснюється право [5, с. 19]. Здійсненню авторського права передують нормативне регламентування цього права, що відбувається у цивільному законодавстві. На це зверталася увага у літературі, де було вказане таке. Реальність перетворення можливості (набуття і здійснення цивільних прав) у дійсність забезпечується наявністю в нормах права певних обов'язків і їх виконання учасниками цивільних правовідносин. Процес здійснення будь-якого права передбачає не лише наявність у одних суб'єктів можливостей щодо здійснення цього права, але й наявність у інших осіб кореспондуючих цьому праву обов'язків [6, с. 109].

Безпосередньо здійсненню суб'єктивного авторського права на літературний твір передують юридичні факти: створення літературного твору, укладення договору на розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, укладення договору на створення літературного твору у майбутньому тощо. Це підтверджується у літературі, де вказано, що суб'єктивне право здійснюється з моменту виникнення у конкретної особи [5, с. 30]. Утім, головним є те, що ці юридичні факти є підставою для здійснення суб'єктивних авторських прав на літературний твір та виконання відповідних обов'язків зобов'язаними особами.

В літературі відзначається, що головними засадами здійснення цивільних прав є можлива поведінка уповноваженої особи та відповідна належна поведінка зобов'язаної особи [6, с. 105]. Ця теза є основою для розуміння того, як на загальному рівні здійснюється суб'єктивне цивільне право. Це стосується й суб'єктивних авторських прав на літературний твір. Виключно автор у загальному випадку може визначати дії, пов'язані із здійсненням авторських правомочностей, і передусім із використанням твору чи розпорядженням ним. Отже, така складова здійснення авторських прав, як можливість вимагати належної поведінки від інших осіб (ними є всі особи, що зобов'язані додержуватися авторських прав), пов'язана з виключністю цього права. Звичайно, з даного права є й виключення, пов'язані з межами та обмеженнями здійснення цих прав. Утім, передусім авторові належить право здійснювати дії, пов'язані з цивільним обігом твору, його долею, зокрема, право визначати, чи передавати право на твір іншим особам і в якому саме обсязі. Слід погодитися з позицією, що закон закріплює за авторами виключне право на використання твору в будь-якій формі та будь-якими способами. Ті способи використання, які в подальшому розкриваються в законі, носять лише приблизний характер. Таким чином, чинне

авторське законодавство хоча й містить досить повний перелік конкретних авторських прав, але не описує їх вичерпно [7, с. 207]. Дати вичерпний перелік авторських прав означає не виправдано обмежити можливість їх використання. Адже в умовах, коли вітчизняне законодавство виходить з принципу «дозволено все, що прямо не заборонено», зайва регламентація прав осіб не потрібна.

Для виникнення і здійснення авторського права зараз не потрібно виконання жодних формальностей, наприклад, реєстрації об'єктів та прав на них. У той же час історія розвитку питання вказує на те, що свого часу здійснення авторського права було можливим лише у разі додержання певних формальностей. Звід законів Російської Імперії передбачав, що для виникнення права на художній твір необхідним було не лише створення форми, але й дотримання деяких заходів реєстрації. Так, художник-автор зобов'язаний був пред'явити свій твір у нотаріуса або запросити його для огляду до себе, а потім, на підставі отриманого посвідчення, сповістити Імператорську Академію мистецтв, яка публікувала інформацію про це у відомостях (т. X ч. 1, ст. 420, пр. ст. 29 Зводу законів Російської імперії) [8, с. 44]. Така реєстрація в Україні є зараз факультативною і жодним чином не впливає на можливість здійснення авторських прав на літературний твір, є лише додатковим доказом, що певна особа є автором твору. І. Й. Пучковська визначила спосіб здійснення суб'єктивних цивільних прав як порядок вчинення дій, які здійснює уповноважена особа. Цей порядок і самі дії можуть бути різноманітними і залежать від характеру права, його призначення та змісту правової норми, за допомогою якої забезпечується правове регулювання цих відносин. Вибір способу здійснення суб'єктивного права залежить від мети, яку переслідує уповноважена особа. Це може бути особисте використання чи передача такої можливості іншій особі безкоштовно або за плату [9, с. 344]. Р. Б. Шишка визначив способи здійснення права інтелектуальної власності. Він вказав, що ці способи визначають можливості самому використовувати результати творчої діяльності, надати це право повністю чи в певній частині іншим особам, заборонити їх використовувати на час правової охорони іншим особам. В межах цих правомочностей можливі варіанти, які обумовлені особливістю об'єктивації творчого результату та укладеними щодо нього правочинами [2, с. 139]. Головним у цій позиції є те, що здійснення права інтелектуальної власності на літературний твір може здійснюватися або самостійно, або через інших осіб, або шляхом заборони використання. Є й інші позиції. Так, в літературі щодо здійснення цивільних прав (а ми виходимо з того, що здійснення авторського права на літературний твір є їх різновидом) висловлений поділ їх на дві групи. По-перше, здійснення цивільних прав за допомогою власних юридично значущих дій, по-друге, за допомогою вимоги певної поведінки від зобов'язаних осіб [10, с. 25]. Утім, у цитованих позиціях немає великої різниці, одна з них лише доповнює іншу.

Здійснення авторського права на літературні твори неодмінно сполучається з суб'єктивним авторським правом. С. М. Клейменова визначила поняття авторського права в суб'єктивному розумінні та вказала, що це є

конкретні особисті немайнові та майнові права, що належать особам, які створюють і використовують твори науки, літератури і мистецтва [11, с. 7]. Те, що здійснення авторського права на літературні твори неодмінно сполучається з суб'єктивним авторським правом і може здійснюватися через власні дії чи дії інших осіб, впливає з наступного прикладу. Стаття 14 Бернської конвенції містить положення про виключне право автора дозволяти переробку своїх творів: автори літературних і художніх творів мають виключне право дозволяти кінематографічну переробку і відтворення своїх творів та поширення перероблених або поширених таким способом творів. Переробка в будь-яку іншу художню форму кінематографічної постановки, похідної від літературного або художнього твору, вимагає, незалежно від дозволу його автора, також і дозволу автора оригінального твору. Таким чином, автор літературного твору володіє винятковим правом дозволити його використання для створення художнього фільму. Іноді виникають суперечки щодо художніх фільмів, зроблених на основі матеріалів про реальні події, наприклад, фільм «Титанік». Очевидно, що у фільмі буде багато сцен, подібних тим, що описані в історичних роботах на цю тему. Якби сцени фільму мали схожість зі сценами, описаними в романі, то виникли б серйозні докази того, що творці фільму порушили виняткові права автора роману. Сам по собі лише факт, що в кінофільмі показані реальні події, схожі на ті, що описані в романі, доказом порушення прав не є. Фактичний матеріал про подробиці загибелі «Титаніка» є спільним надбанням. І на підставі цього матеріалу будь-який художник може робити свій фільм. Право автора на переробку включає в себе як можливість автора самостійно переробляти твір в інший вид, форму або жанр, так і можливість давати дозвіл на переробку іншим особам. Створювані в результаті творчої переробки твори є новими об'єктами авторського права. Але їх використання може здійснюватися лише за згодою авторів оригінальних творів. Як правило, надання автором згоди на переробку означає і його згоду на використання створеного в результаті переробки нового твору. Однак, автор може залишити за собою право на схвалення переробки як попередню умову її використання [7, с. 241]. Таким чином, здійснення суб'єктивного авторського права на літературний твір може відбуватися не лише завдяки власним діям автора чи діям інших осіб, а іноді — завдяки спільним діям.

У наведеному прикладі наочно бачимо, що переробка роману (літературного твору) у кінематографічний твір є можливою: а) завдяки спільним діям автора твору та автора кінематографічного твору (автора сценарію художнього фільму); б) завдяки власним діям автора роману, який сам напише сценарій художнього фільму.

У літературі зазначається, що спостерігається порушення традиційного принципу забезпечення паритету особистих інтересів творця охоронюваного об'єкта з інтересами суспільства і його трансформація за допомогою зміщення зазначеного паритету на користь комерційних користувачів. Це знайшло свій прояв у нормативній регламентації авторського права, що здійснюється інститутами Європейського Союзу, за допомогою: а) розробки і застосування конструкції етимологічного поділу відповідної право-

мочності творця охоронюваного об'єкта на дві складові — його існування і його здійснення; б) установлення нових істотних обмежень у реалізації прав творців результатів творчої діяльності (введення вичерпання права на розповсюдження в межах території Співтовариства в цілому на відміну від правила, що раніше існувало, про вичерпання, що обмежувалося територією окремих держав; позбавлення автора права самостійно дозволяти супутникове мовлення і кабельну ретрансляцію елементів єдиної програми внаслідок закріплення обов'язкового колективного здійснення зазначеної правомочності) [12, с. 5]. Таким чином, авторське право на літературний твір в законодавстві Європейського Союзу має такі напрями регулювання: існування та здійснення суб'єктивного авторського права. При цьому важливо підкреслити, що особлива увага останнім часом почала приділятися обмеженням суб'єктивного авторського права, що іноді потрібно для суспільних інтересів, забезпечення моральності.

Як висновок треба зазначити, що право на власні дії є одним із основних, що дозволяє авторові (творцеві) здійснювати дії з розпорядження об'єктом права інтелектуальної власності — літературним твором. У ряді випадків здійснення суб'єктивного авторського права на літературний твір може здійснюватися не лише завдяки власним діям автора чи діям інших осіб, а іноді — завдяки спільним діям.

Список літератури

1. Харитоновна Е. И. Гражданские правоотношения интеллектуальной собственности, возникающие в результате творчества (концептуальные основы) [Текст] : моногр. / Е. И. Харитоновна. — [изд. 2-е, перераб. и доп.]. — Одесса : Феникс, 2012. — 413 с.
2. Шишка Р. Б. Охрана права интеллектуальной собственности: авторско-правовой аспект [Текст] : монографія / Р. Б. Шишка. — Х. : Вид-во НУВС, 2002. — 368 с.
3. Заєць О. В. Право вільного використання об'єктів авторського права за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / О. В. Заєць. — К. : КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2009. — 18 с.
4. Стефанчук М. О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав [Текст] : монографія / М. О. Стефанчук. — К. : КНТ, 2008. — 184 с.
5. Вавилин Е. В. Осуществление и защита гражданских прав [Текст] : монографія / Е. В. Вавилин. — М. : Волтерс Клувер, 2009. — 360 с.
6. Здійснення та захист корпоративних прав в Україні (цивільно-правові аспекти) [Текст] : монографія / за заг. редакцією В. В. Луця. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. — 320 с.
7. Мэггс П. Б., Сергеев А. П. Интеллектуальная собственность [Текст] / П. Б. Мэггс, А. П. Сергеев. — М. : Юристъ, 2000. — 400 с.
8. Рузакова О. А. Право интеллектуальной собственности [Текст] / О. А. Рузакова. — М. : Московская финансово-промышленная академия, 2004. — 308 с.
9. Цивільне право : підручник : у 2 т. [Текст] / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. — Х. : Право, 2011. — Т. 1. — 656 с.
10. Цивільне право України. Альбом схем : навчальний посібник [Текст] / за заг. ред. С. О. Мічуріна. — [вид. 3-тє, перероб. та доп.] — Х. : ФОП Мічуріна Н. О., 2010. — 448 с.
11. Клейменова С. М. Авторські правовідносини як форма реалізації правомочностей суб'єктів авторського права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / С. М. Клейменова. — К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, 2004. — 18 с.
12. Стреля М. І. Авторське право на літературний і художній твори в Європейському Союзі та Україні: порівняльно-правове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / М. І. Стреля. — Одеса : Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2011. — 22 с.

Ю. О. Крицак

Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа,
кафедра организации труда и производства
ул. Карпатская, 15, Ивано-Франковск, 76019, Украина

**ПРАВО АВТОРА НА СОБСТВЕННЫЕ ДЕЙСТВИЯ
ПРИ ОСУЩЕСТВЛЕНИИ АВТОРСКОГО ПРАВА
НА ЛИТЕРАТУРНОЕ ПРОИЗВЕДЕНИЕ**

Резюме

Выявлены особенности права на собственные действия при осуществлении авторского права на литературное произведение. Дополнительно аргументированы отдельные аспекты осуществления авторского права на литературное произведение. Доказывается, что право на собственные действия является одним из основных, благодаря чему происходит осуществление автором права на литературное произведение.

Ключевые слова: автор, осуществление авторского права, литературное произведение, интеллектуальная собственность, право авторства.

J. O. Kritsak

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas,
The Department of organization of labor and production
Karpatska str., 15, Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine

**THE AUTHOR'S RIGHT TO HIS OWN ACTIONS IN THE EXERCISE
OF COPYRIGHT IN A LITERARY WORK**

Summary

The features of the right to his own actions in the exercise of copyright in a literary work. Additionally argued certain aspects of copyright in a literary work. It is proved that the right to his own actions is one of the key, so that the author's implementation of the right to a literary work.

Key words: author, exercise of copyright, a literary work, intellectual property, right of authorship.